

**A MAGYAR LMBT SZÖVETSÉG ÉS
A SZIMPOZION EGYESÜLET
KÖZÖS VÉLEMÉNYE AZ
ÚJ NEMZEDÉK JÖVŐJÉÉRT PROGRAM
VITAIRATÁRÓL**

2011. augusztus 12.

**magyar lmbt
szövetség**

www.lmbtszovetseg.hu

A Magyar LGBT Szövetség és tagszervezete, a Szimpozion Baráti Társaság, Meleg, Lesbikus, Biszexuális és Transznemű Fiatalok Kulturális, Oktatási és Szabadidős Közhasznú Egyesülete üdvözli a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, valamint a Nemzeti Erőforrás Minisztérium által kidolgozott *Új Nemzedék Jövőért Program* című ifjúságstratégiai politikai vitairatát. A vitairat célja a fiatalok megszólítása és megszólaltatása az ő jövőjüket érintő tágabb stratégiai és szakpolitikai kérdésekben, s ezáltal igényeik, értékeik pontosabb megismerése és figyelembevétele a szakpolitikai stratégiák kialakítása során (3. oldal). A vitairat kidolgozóival egyetértésben úgy véljük, csakis az érintettek véleményének ismeretében lehetséges hatékony, az egyén és a közösség jólléte számára egyaránt kedvező szakpolitika, illetve a szakpolitikáknak keretet adó átfogó stratégia. Úgy véljük azonban, a vitairat elenyésző kivételtől eltekintve figyelmen kívül hagyja, hogy az érintett csoport – jelen esetben a fiatalok – véleményének megkérdezése éppen azért fontos a hatékonyság érdekében, mert a csoport tagjai *sokfélék*: igényeik, céljaik, leküzdendő nehézségeik társadalmi hovatartozásuknak megfelelően különböznek, és különböző szakpolitikai megoldásokat tesznek szükségessé. Sajnálatos, hogy – többek közt – a magyar fiatalok 5–8%-át kitevő meleg, lesbikus, biszexuális és transznemű (LGBT) kisebbség sajátos igényei, a magyar társadalomhoz való hozzájárulásuk sajátos módjai is kimaradtak a vitairatból. Véleményünkben az említett hiányosságokat igyekszünk pótolni.

Véleményünk két részre oszlik. Az első részben megjegyzéseink a vitairat szerkezetére, átfogó koncepciójára vonatkoznak. A második részben azt mutatjuk be, hogy az LGBT fiatalok sajátos helyzete, igényei és nehézségei milyen intézkedéseket kívánnak a vitairatban tárgyalt egyes területeken való érvényesülés, a társadalomépítéshez való hatékony hozzájárulás érdekében.

1. ÁLTALÁNOS MEGJEGYZÉSEK

A vitairat célja a fiatalok minél szélesebb rétegeit bekapcsolni a legkülönbözőbb szakpolitikai kérdéseket érintő döntéshozatali folyamatba. A dokumentum – a válogatott társadalomtudományi eredmények vázlatos ismertetésén kívül (ld. „Tudományosan” című alfejezetek) – azonban nem teszi világossá, kit szólaltat meg. A vitairat véleménynyilvánító részeinek (ld. „Szerintünk” és „Szerinte” c. alfejezetek) nevesített szerzői ugyan mind a tágan értelmezett „fiatalok” csoportjába sorolhatók, azonban ezen belül nem jelenítenek meg szinte semmilyen nyíltan meghatározott társadalmi csoportot. Így nehezen ellenőrizhető, ténylegesen mennyire tág kört szólaltatott meg a vitairat. A megszólaltatott nézőpontok tágabb társadalmi háttérének meg nem nevezése mindenképpen azt a gyanút kelti, hogy a megszólaltatottak köre közel sem teljes vagy reprezentatív a magyarországi fiatalok sokrétűségét figyelembe véve.

Sajnálattal észrevételezzük, hogy a vitairat nem jelenít meg többek között kisebbségi csoportokat sem. Ez nem csupán meglepő, hanem módszertanilag céllellenes is, hiszen a magyar fiatalok jelentős részét kitevő csoportok megszólaltatása, igényeik, nehézségeik felmérése és az ezekre adott válaszlehetőségek felmérése nélkül – a vitairat céljainak megfelelően – lehetetlen hatékony, a nemzetet egységbe fogó, az érintettek figyelembevételével készült ifjúságpolitikát készíteni. Az egyetlen, általunk is üdvözölt markáns kivétel ez alól „A nők helyzete” című fejezet (27–33. oldal), amely a magyarországi fiatalok egy világosan körülhatárolt, a foglalkoztatás, az oktatás, és a társadalmi befogadás terén egyaránt hátrányos

helyzetű csoportjának jellemző igényeivel, érdekeivel, társadalmi hasznával foglalkozik. Figyelemreméltó azonban, hogy a roma kisebbség hátrányos helyzetéről például mindössze egyetlen írás tesz említést, méghozzá a sport területén ért hátrány kapcsán (66. oldal). A romákat – többek közt – a foglalkoztatáshoz, kultúrához, és oktatáshoz való hozzáférésben ért hátrányról, vagy épp az állampolgári aktivitásukat megakadályozó tényezőkről nem esik szó. Mivel mára világosság vált, hogy a roma fiatalok sajátos problémáinak megoldása nélkül lehetetlen *mindannyiunk* számára egy stabilabb, boldogabb társadalom felépítése, ez a hiányosság jól példázza azt a vitairatban sugallt téves szemléletet, miszerint a közös jövő felépítése lehetséges egy meghatározó hátrányos helyzetű csoport sajátosságainak figyelembevétele nélkül.

Nem világos továbbá, milyen elv szerint különülnek el és kerültek a vitairatba a megjelent vélemények. Az egy-egy tematikus fejezethez (pl. „A nők helyzete”, „Sport”) tartozó két-két vélemény („Szerintünk”, „Szerinte”) semmiképp nem alkalmas az ugyanazon témában felmerülő igények, nehézségek, megoldási javaslatok sokszínűségének képviselésére, a következő két okból. Egyrészt, az egyazon fejezethez tartozó vélemények kidolgozottsága nagyon eltérő: míg az egyik személyes írás többnyire alapos, tényismeretekre támaszkodó, érvelt véleményt fejt ki, addig a másik írás rövid, vázlatos, általában egy-egy személyes benyomásnál nem közvetít több tartalmat. Másrészt, az egy témához tartozó írások legjobb esetben is kiegészítik egymást, ám nem tükrözik a témával kapcsolatos ellentétes nézeteket, igénykonfliktusokat, sem különböző, csupán egymás rovására megvalósítható megoldási javaslatokat. Úgy véljük, ezek a szerkezeti illetve koncepciók hiányosságok két szempontból is ellentétesek a vitairat céljaival. Egyfelől a vitairat azt a téves benyomást kelti, hogy az érintett csoportnak – maguknak a fiataloknak – nem kell saját maguk között együttműködve, kompromisszumokat keresve érdemi vitát folytatniuk a számukra kívánatos jövőképről. A vitairat tehát már létező véleményegységet, egyetértést sejtet ott, ahol ennek még csak a formálása, kialakítása lehet a cél. Másfelől a vitairat az ellentétes vélemények megszólaltatása nélkül kevésbé gazdag vitaalapot nyújt, feltehetőleg kevesebb fiatalot ösztönöz, provokál saját véleményének kifejtésére, s így várhatóan kevesebb szakpolitikai bemenetet eredményez majd, mint egy sokrétűbb vitairat tette volna.

A kisebbségi, hátrányos helyzetű, s ezen belül is az LMBT fiatalok társadalmi vitákba, közös jövőnk formálásába való bekapcsolása az Európai Unió ifjúsági stratégiájának meghatározó eleme. Az Európai Bizottság a „Fiatalok Lendületben” programhoz kapcsolódóan részletes útmutatót dolgozott ki az esélyegyenlőségi szempontok ifjúsági programokban való megjelenítéséhez.¹ Az LMBT fiatalok helyzete szintén hangsúlyos szerepet kap az Európa Tanács emberi jogi biztosának nemrégiben megjelent, a szexuális irányultság és nemi identitás alapján történő diszkrimináció okaira és következményeire vonatkozó kutatási eredményeit, s ezekre alapozott stratégiai javaslatait tartalmazó jelentésében.² A kamaszok szexuális irányultság szerinti hátrányos megkülönböztetése elleni fellépés fontosságát az ENSZ 1989-es,

¹ European Commission (2007) *Inclusion Strategy of the « Youth in Action » programme (2007-2013)*
http://ec.europa.eu/youth/pdf/doc399_en.pdf

² Council of Europe Commissioner for Human Rights (2011) *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe* http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_en.pdf

A gyermekek jogairól szóló egyezményének hatályosulását ellenőrizni hivatott ENSZ Gyermekjogi Bizottsága is elismerte.³

2. AZ LMBT-CSOPORT SAJÁTOSSÁGAIT ÉRINTŐ MEGJEGYZÉSEK

A fenti hiányosságok részleges kiküszöbölésére az alábbiakban a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) fiatalok sajátos igényeire, nehézségeire hívjuk fel a figyelmet, valamint a társadalomtudományi szakirodalom, illetve a hazai és nemzetközi kutatások eredményeire alapozva néhány stratégiai elvet ismertetünk. Tárgyalásunk a vitairat tematikáját követi. Véleményünkben az LMBT fiatalokat különösen érintő következő fejezetekhez fűzött megjegyzésekre szorítkozunk: vidék, kultúra, karriertervezés, sport, családalapítás, állampolgári aktivitás.

2.1. Vidék

Üdvözljük, hogy a vitairat különös hangsúlyt fektet a magyar vidék fiatalságának sajátos helyzetére, igényeire és értékeire. A vidék problémáival foglalkozó fejezet azonban elsősorban a mezőgazdasági termelés szerkezetváltoztatásával kapcsolatos nehézségeknek ad hangot, figyelemmel kívül hagyva a vidéki magyar fiatalok ettől részint független társadalmi nehézségeit.

Minden vidéki magyar fiatal közös nehézsége a részben alulfejlett infrastruktúra. Először is, a civil szervezetek viszonylagosan alacsony száma, és általában a kisebb állampolgári aktivitás megnehezíti a vidéki fiatalok igényeinek, értékeinek hatékony képviselését. Ez a többségi fiatalok számára is hátrányt jelent a budapesti fiatalsággal szemben, azonban megkülönböztetetten sújtja a kisebbségi, hátrányos helyzetű csoporthoz tartozó vidéki fiatalokat, így – többek közt – az LMBT és / vagy roma fiatalságot, akik vidéki állampolgárokként kettős hátrányt szenvednek érdekeik képviselésében. Külön figyelmet kell tehát fordítani a vidéki civil szféra, ezen belül pedig a hátrányos helyzetű kisebbségeket képviselő szervezetek támogatására, az érintettek állampolgári aktivizálására. (Erről lásd bővebben véleményünk 2.6-os alfejezetét.) Másodszor, a közösségi lét változatos formáinak részleges hiánya elveszi azt a lehetőséget a vidéki fiataloktól, hogy minél többféle helyzetben találkozzanak minél többféle emberrel – sajátjuktól eltérő zenei ízlésű fiatalokkal, időssekkel, romákkal, munkanélküliekkel, LMBT személyekkel, és a magyar társadalom más csoportjainak képviselőivel. Ez pedig ahhoz vezet, hogy a vidéki fiatalok nehezebben alakítanak ki pontos képet arról a társadalomról, amelynek különféle tagjaival kell együttműködve építeniük egy közös jövőt.

Másrészt a közösségi szórakozás változatos formáinak hiánya miatt – amely jelenségről a vitairat is említést tesz (18. oldal) – a vidéki fiataloknak kevesebb lehetőségük van átélni a különböző emberekkel együtt töltött idő, a velük egy csapatban küzdés örömét. Ez hozzájárul ahhoz, hogy a vidéki fiatalok közös ügyeinken, egy jobb társadalom együttes felépítésén is

³ Committee on the Rights of the Child (2003) *Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child. General Comment No. 4 (2003)*
[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/504f2a64b22940d4c1256e1c0042dd4a/\\$FILE/G0342724.pdf](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/898586b1dc7b4043c1256a450044f331/504f2a64b22940d4c1256e1c0042dd4a/$FILE/G0342724.pdf)

kevésbé motiváltan munkálkodnak együtt a tőlük különböző igényekkel rendelkező fiatalokkal, ami pedig ellentmond a közös társadalomépítés céljának is azon túl, hogy a főként hátrányos helyzetű, kisebbségi fiatalok helyzetét nehezíti.

Számos közvélemény-kutatás⁴ tanulsága, hogy a vidéki, kisebb településeken élő fiatalok körében magasabb az LMBT és más kisebbségekhez tartozó személyekkel szembeni előítélete szintje. Ez egyrészt sok érintett fiatal számára élethetlenné teszi a vidéket, másrészt útját állja a vidéki fiatalok közös jövő érdekében való tágabb összefogásának.

A fenti okok is szerepet játszanak a vidékről történő nagymértékű elvándorlásban. Az LMBT Kutatás 2010 adatai szerint⁵ a vidéken felnőtt 30 év alatti LMBT fiatalok közel egyharmada Budapestre költözött, miközben országosan inkább a Budapestről való elvándorlás volt jellemző. A válaszadók közel 80%-a számára a lakóhely (település) megválasztása során szempont, hogy mennyire szabadon élheti meg szexualitását.

A vidék fennmaradása, fiatalok számára is vonzóvá tétele csak úgy lehetséges, ha benne minden magyar fiatalnak egyenlő lehetőséget biztosítunk, hogy saját környezetében munkájával, értékeivel szabadon hozzájáruljon a jövő építésének közös feladatához. Ahogy a vitairat vidékről szóló fejezetének egyik szerzője írja, „Magyarország akkor lesz szabad ország, ha mindenki a saját életformáját megválasztva élhet benne, ha nem egzisztenciális vagy infrastrukturális kényszerek, hanem saját meggyőződésünk alapján határozhatunk sorsunk felől” (19. oldal).

Összegzésképp: A vidéki fiatalságot megcélzó ifjúságpolitikának törekednie kell egyrészt a vidéki fiatalságot, azon belül pedig a kisebbségeket kiemelten elszigetelő infrastrukturális hátrány leküzdésére – ideértve a civil szférát, a szórakozási lehetőségeket és a tágabban vett közösségi létet –, másrészt a vidéki kisebbségi fiatalokat fokozottan sújtó diszkrimináció leküzdésére. Úgy véljük, az utóbbi cél megvalósulásának szükséges feltétele az előbbi cél megvalósítása, azonban a diszkrimináció leküzdése csak egy emellett elkötelezett átfogó társadalom- és oktatáspolitikai segítségével lehetséges. (Erről bővebben lásd a további alfejezeteket is.)

2.2. Kultúra

A vitairat egyik szerzőjével egyetértésben úgy véljük, „az embernek csak akkor van beleszólása saját sorsába, ha felismeri a világot és összefüggéseit”, „a kultúra által biztosított szellemi

⁴ ELTE Társadalomtudományi Kar (2011) *Kiktől félünk, kiket utasítunk el, kiket diszkriminálunk Magyarországon 2011-ben?* [TÁMOP-4.1.2.A/2-10/1] http://tatk.elte.hu/index.php?option=com_docman&task=doc_download&qid=2012

MTA Szociológiai Kutatóintézete – Egyenlő Bánásmód Hatóság (2011) *Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének mértéke – fókuszban a nők, a romák, a fogyatékos és az LMBT emberek* [TÁMOP-5.5.5/08/1] http://www.egyenlobanasmod.hu/tamop/data/MTA_1hullam.pdf

⁵ MTA Szociológiai Kutatóintézet – Háttér Társaság a Melegekért (2011) *A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek társadalmi kirekesztése Magyarországon, 2010.* <http://www.lmbtkutatas2010.hu>

szabadság” pedig ennek egy fontos eszköze (39. oldal). Felhívjuk azonban a figyelmet arra, hogy a mai magyar kultúra és a kultúrákövetítés számos helyszíne, kiemelten az iskola, nem ad megfelelő útmutatást a magyar társadalmi valóságot és annak összefüggéseit megérteni szomjazó fiatalok számára.

Megjegyezzük, hogy az LMBT kisebbség sajátos helyzete, valamint hozzájárulása a magyar kultúrához és történelemhez nem jelenik meg a magyar kultúrákövetítésben, ezen belül is a közoktatásban. A már említett LMBT Kutatás 2010 adatai szerint a válaszadók mindössze alig harmada találkozott az iskolában a homo- és biszexualitás témájával, annak ellenére, hogy a Nemzeti Alaptanterv azt kötelezően előírja.⁶ A válaszadók közel négyötöde nem tanult az iskolában LMBT írókról vagy költőkről, 90%-uk esetében még említés szintjén sem jelentek meg a tananyagban LMBT történelmi személyek. Ez egyfelől rendkívül megnehezíti az LMBT fiatalok számára önellégadásukat olyan személyekként, akikre szükség volt és van a magyar kultúra és társadalom együttes építésében. Másfelől az LMBT kisebbség kulturális reprezentációjának hiánya a többségi társadalomban azt a téves szemléletet erősíti, hogy LMBT személyek nem szerepeltek a magyar kultúra, történelem, tudomány, sport vagy éppen hadászat nagy alakjai között. E két következmény külön-külön és együttesen is csökkenti a magyar fiatalok összetartozás-élményét és nyitottságát, bizalmát a közös jövő építésében, így e következmények kiküszöbölése egyértelmű közérdek.

Összegzésképp: a kultúra iránymutató, társadalmi összefogó szerepe csak akkor érvényesülhet, ha a társadalom minden csoportjának elismerjük a közös kultúra formálásában betöltött szerepét. Ehhez a kisebbségek – köztük az LMBT kisebbség – kulturális szerepének kiemelésére is szükség van, amelyben nélkülözhetetlen szerepe van a közoktatásnak. (Az LMBT-témák közoktatásba való beemelésének néhány módjáról és további előnyeiről a 2.6-os alfejezet nyújt további tájékoztatást.)

2.3. Karriertervezés

Sajnálattal látjuk, hogy a vitairat nem tér ki arra a problémára, hogy egyes – épp a jövő nemzedékek szempontjából kulcsfontosságú – foglalkozások nem minden fiatal számára jelentenek tényleges lehetőséget a karriertervezés során, amely mind az érintettek, mind a társadalom egésze számára jelentős hátrányokkal jár. A munkahelyi hátrányos megkülönböztetéstől és zaklatástól való félelem sok kisebbségi helyzetű fiatal karrierdöntésére alapvető befolyással bír. Az LMBT, roma, vagy más hátrányos helyzetű csoportokba tartozó fiatalok többsége a munkahelyen és a tágabb szakmai közegen belüli diszkriminációtól való megalapozott félelme miatt eleve kizárja, hogy – többek között – tanárnak, rendőrnek, katonának tanuljon. Hasonlóképp sok LMBT fiatal számára a közzolgálati munka sem jelent biztonságos közeget, mivel a magyar közkultúrában még mindig nem alakultak ki világos határvonalak a közzolgálati munka és a politikailag telített munka között. Míg az utóbbi szférában természetes a különféle politikai ideológiák érvényesülése részben a munkavállalók megválasztásában illetve megbízásuk felülvizsgálatában is, addig a közzolgálati munka

⁶ 130/1995. (X. 26.) Korm. rendelet. “Emberismeret - Részletes követelmények a 10. évfolyam végén” http://jogszabalykereso.mhk.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=23620.36745

szigorúan szakmai jellegű, s így az ebben a szférában alkalmazottak megválasztásában is kizárólag szakmai szempontoknak szabad érvényesülniük. Ennek az elvnek a következetes megvalósítása és rendszeres, világos kommunikációja egy, a Magyarországhoz hasonlóan fiatal demokráciában elengedhetetlen ahhoz, hogy a közszféra vonzóbb karrierlehetőségként tűnjön fel a kisebbségi fiatalok szemében.

A kisebbségi fiatalok fent ismertetett hátránya a karrierválasztás során önmagában is kifogásolható, azonban e hátrány leküzdése több okból is ösztársadalmi érdek. Először is, éppen olyan foglalkozások válnak nehezen elérhetővé a magyar fiatalok egy jelentős része számára – tanár, rendőr, katona, közszolga stb. –, amelyek csak részben az egyéni kiteljesedés lehetőségei: ezzel egy időben a társadalomépítés nélkülözhetetlen elemei. Tehát a fiatalok egy részének akaratlan kizárása e foglalkozásokból komoly károkat okoz a többségi társadalomnak is. Másodsor, az érintett foglalkozások üzése nagy motivációt, komoly társadalmi elkötelezettséget, a közösség kitartó szolgálatát kívánja szerény anyagi ellenszolgáltatásokért cserébe. Éppen ezért e foglalkozások jelenleg nem népszerűek Magyarországon, holott betöltésük társadalmi létszükséglet. Mivel pedig az LMBT személyek élettapasztalatának mindennapos része, hogy a többségi társadalom számára alapvetőnek tekintett értékekért a többségi fiataloknál sokkal jobban meg kell küzdeniük, tapasztalataikkal, megannyiszor a többségi társadalmi értékek iránti elkötelezettségükkel olyan személyiségekké válhatnak, akik különösen alkalmasak a fent említett, a társadalom érdekét fokozottan szolgáló foglalkozások betöltésére. E tapasztalt, elkötelezett emberek „ elvesztése ” tehát különösen fájó veszteségnek tekintendő a magyar társadalom számára.

Összegzésképp: az LMBT és más kisebbségi fiatalok ma jelentős hátrányt szenvednek egyes, a közérdeket kiemelten szolgáló foglalkozások betöltésében, amelynek leküzdése ösztársadalmi érdek, ám nem valósítható meg a munkahelyi diszkrimináció és a szakmai közeg előítéletei elleni aktív, államilag támogatott programok, valamint a politikai- és a közszolgálat elhatárolására tett lépések nélkül.

2.4. Sport

Egyetértünk a vitairat szellemiségével, amely a sportot az egyéni testi, szellemi, mentális egészség és a közösségi fejlődés egyaránt fontos eszközeként tekinti. Ki kell azonban emelnünk, hogy a kisebbségi, hátrányos helyzetű fiatalok – amint erre a romák esetében a vitairat is érintőlegesen utal (66. oldal) – nehezebben férnek hozzá érdemleges sportolási lehetőségekhez, ami a sport öröme kívül egyéni fejlődésük és közösségi kibontakozásuk egy fontos eszköztől is megfosztja ezeket a fiatalokat.

A magyar sportélet erősen homofób jellege a tehetséges sportoló LMBT fiatalok jelentős részét tartja távol a hivatalos magyar sportélettől. Ez egyrészt a magyar fiatalok egy jelentős részétől elveszi a lehetőséget, hogy hazájuk teljes jogú, elismert képviselőiként élhessék meg tehetségüket és mutathassanak példát a jövő nemzedékeinek. Másrészt a nemzeti sportkultúra is komoly esélyes versenygyőztes képviselőitől esik el ezáltal. Erről tanúskodik az a számos hivatalos sporteredmény is, amelyet a magyar LMBT sportolók a hivatalos sportéletből kiszorulva a nemzetközi LMBT sportélet színtereit értek el megannyi sportágban az utóbbi évek, évtizedek során. A magyar LMBT sport potenciálját és eredményességét mutatja az is, hogy

2012-re Budapest szerezte meg a legrangosabb európai LGBT sportrendezvény, a Eurogames szervezési jogát.

A magyar sporttal való azonosulás azonban nem csak sportolóként, hanem a szurkolás formájában is nehezebb az LGBT és más kisebbségi fiatalok számára, hiszen a mai magyar sportéletben a nyílt homofóbia és rasszizmus több sportágban is a szurkolói magatartás nem pusztán megtűrt, hanem természetesnek vett része. Az ilyen magatartásformák megnehezítik a kisebbségi fiataloknak a magyar sport eredményeivel, s így a magyar kulturális élet egy fontos részével való azonosulását. Ezenfelül pedig az efféle szurkolói magatartás közösségellenes, a társadalom egészére káros magatartásformákat örökít tovább, rossz példát mutatva a többségi fiataloknak is.

Összegzésképp: az LGBT és más kisebbségi fiatalok bekapcsolása a magyar sportéletbe közösségi érdek, amely csak a sportélet különféle helyszínein természetesnek vett diszkrimináció felszámolásával, az ellene történő aktív, államilag is támogatott fellépéssel valósulhat meg.

2.5. Családalapítás

A vitairat ugyan nem teszi egyértelművé, milyen eseményeket tekint „családalapításnak”, azonban a fejezet írásai azt sugallják, családalapítási lépésnek tekintendők legalább a következők: (1) tartós párkapcsolat kialakítása és fenntartása, (2) házasságra lépés és házasságban élés vagy élettársi kapcsolat létesítése és fenntartása, (3) gyermek nevelése. A fejezetben idézett adatok szerint a magyar fiatalok jelentős része mindhárom lépést céljának tekinti, és az e célok megvalósításának kedvező társadalmi körülményeket tartja kívánatosnak. E körülmények kialakítása az egyéni jólét és egyes társadalmi célok – így például demográfiai célkitűzések – szempontjából is szükséges.

Az LGBT fiatalok igényei a családalapítás terén ma már nem feltétlenül térnek el a heteroszexuális többség igényeitől: éppúgy céljaik között szerepel a tartós párkapcsolat, mint annak intézményesítése, és a gyermeknevelés. Az LGBT Kutatás 2010 adatai szerint a harminc év alatti LGBT fiatalok közel kétharmada szeretne gyermeket vállalni, s mindössze 5%-uk nyilatkozott úgy, hogy azért nem szeretne gyermeket, mert azt nem tartja fontosnak. A gyermekvállalást nem tervezőket elsősorban a gyermeket érő hátránytól való félelem (29%) és a jogi és egyéb akadályok (10%, illetve 35%) tartják vissza a gyermekvállalástól. E gátló tényezők tehát a többségi társadalom attitűdjét illetve az LGBT személyek intézményes lehetőségeit tükrözik: a változás ezek mindegyikében pedig jórészt a többségi társadalom felelősége. A válaszadók több mint fele (57%) tervezi a jövőben bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését. A bejegyzett élettársai kapcsolat létesítését nem tervezők között jelentős arányban vannak, akik félnek a nyilvántartásba vételtől (21%) vagy szexuális irányultságuk felvállalásától (24%), de nem elhanyagolható azok száma sem, akik szerint ez az intézmény nem biztosít megfelelő jogokat (13%).

Az LGBT fiatalok családalapításához jelentős társadalmi hátrányt illetve intézményes megkülönböztetéseket kell leküzdeniük. Úgy véljük, nem csupán az LGBT kisebbségi fiatalok, hanem a többségi társadalom érdeke is, hogy a családalapítás különféle formáit elérhetővé

tegye az LMBT fiatalok számára. Csak egy olyan társadalomban válhat újra elismert normává a családalapítás, ahol az mindenki számára elérhető, aki szeretetben, tiszteletben, a kölcsönös partnerségre alapozva kíván társával együttélni, illetve egy vagy több gyermekről gondoskodni.

Sajnálattal jegyezzük meg, hogy míg a tartós párkapcsolatok az LMBT fiatalok körében sem kevésbé fontosak vagy elterjedtek, mint a heteroszexuális fiatalok körében, az LMBT fiatalok számára továbbra is korlátozott lehetőség adódik kapcsolatuk intézményesítésére, társadalmi elismerésére. Az LMBT párok csupán a bejegyzett élettársi kapcsolat (BÉK) keretében intézményesíthetik kapcsolatukat, a házasság intézménye továbbra sem nyitott a számukra. Ez – többek között – azzal a hátránnyal is jár, hogy a közös örökbefogadás intézménye sem elérhető számukra. Így az LMBT fiatalok a fent megjelölt háromból két lépésben is diszkriminációval szembesülnek a családalapítás terén.

Még ha a törvényalkotó a házasság elsődleges céljának a gyermeknevelést tekinti is, akkor sem világos, az LMBT fiatalok milyen elv alapján szorulnak ki ebből az intézményből. A leszbikus párok – a meddő heteroszexuális párok többségéhez hasonlóan – mesterséges megtermékenyítés útján saját gyermek nevelésére is képesek. Erre azonban jelenleg nincs törvényes lehetőségük, mivel a leszbikus élettársi kapcsolatban vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban élő nők számára a jogszabályok a heteroszexuális házas- vagy élettársi kapcsolatban élő, illetve egyedülálló nőkkal szemben nem teszik elérhetővé a mesterséges megtermékenyítést. A lehetőség hiánya a magyar fiatalok egy része előtt elzárja a családalapítás útját, és ezzel is hozzájárul a jelenlegi negatív demográfiai trend fenntartásához. A mesterséges megtermékenyítés mellett pedig – a meddő heteroszexuális párokhoz hasonlóan – az LMBT párok örökbefogadás révén is kivehetik részüket a gyermeknevelésből. A jogszabályok ugyanakkor nem teszik lehetővé, hogy azonos nemű élettársak vagy bejegyzett élettársak közösen gyermeket fogadjanak örökbe, elzárva intézményi körülmények között nevelkedő gyermekek ezreit attól, hogy szerető családi közegben nevelkedjenek fel.

Úgy véljük, a közös örökbefogadás lehetőségének biztosítása az LMBT párok számára több okból is átfogó társadalmi hasznot hajt. Egyrészt, az örökbefogadandó gyermekek fejlődésében a családi környezetben való nevelés az állami gondozáshoz vagy akár a részben anyagilag motivált nevelőszülők gondozásához képest jelentős előnnyel jár. Mindannyiunk felelőssége az örökbefogadható gyermekeknek megadni minden esélyt arra, hogy egy őket szerető, gondoskodó családban nőhessenek fel. Alapvető tévhit, hogy Magyarországon nincsenek örökbefogadható gyermekek. Az örökbefogadások viszonylag alacsony számának oka inkább az, hogy az örökbefogadható gyermekek megoszlása és az örökbefogadásra jelentkező szülők preferenciái eltérnek: számos idősebb, fogyatékos, roma gyermek reked ma Magyarországon a gyermekellátó rendszerben, az örökbefogadás esélye nélkül. Mint arra külföldi és hazai kutatások egyértelműen rámutattak, az LMBT párok örökbefogadásra vonatkozó preferenciái a heteroszexuális pároktól jelentősen eltérnek, jóval nagyobb bennük a hajlandóság a mások által visszautasított gyermekek örökbefogadására. Az LMBT Kutatás 2010 adatai szerint a gyermekvállalást tervező LMBT emberek több mint 70%-a örökbefogadna 3 évnél idősebb gyermeket is, és közel felük a roma gyermekek örökbefogadásától sem zárkózna el. Az LMBT emberek tehát komoly kihasználatlan erőforrást jelentenek az intézményi környezetben vagy nevelőszülőknél nevelkedő gyermekek ellátására.

Noha az örökbefogadás lehetőségének kiterjesztése rövidtávon nem változtat hazánk demográfiai trendjén, úgy véljük, középtávon már kedvező demográfiai hatása is lehet. A vitairat egyértelművé teszi, hogy társadalmi cél a felnövekvő nemzedékek számára a családalapítás példaként való bemutatása. Márpedig a családi lét előnyei elsősorban családban felnöve észlelhetők és tanulhatóak, s így az LMBT párokra is kiterjesztett, ezzel több gyermeket érintő örökbefogadás a családalapítási kedv terjedéséhez is vezethet.

Fontos megemlíteni azt is, hogy bár a társadalmi és politikai viták egyszerűen csak az azonos nemű párok általi örökbefogadásról beszélnek, és ez alatt általában az idegen gyermek közös örökbefogadását értik, az azonos nemű párok és gyermekeik alkotta családok szempontjából legalább ekkora jelentősége van a partner gyermeke örökbefogadásának, vagyis annak, hogy egy személy partnerének olyan (vérszerinti) gyermekét fogadhassa örökbe, akit a pár közösen nevel. A közös örökbefogadás lehetőségének hiánya mellett ma Magyarországon a jogszabályok az örökbefogadásnak ezt a formáját sem teszik lehetővé azonos nemű élettársak vagy bejegyzett élettársak számára, jogbizonytalanságba taszítva az ilyen családokat. Az ilyen családoknál a vérszerinti szülő akadályoztatása (pl. hosszútávú betegsége, halála) esetén a gyermeket korábban nevelő másik szülő nem tud hatékonyan fellépni a gyermek védelmében, a gyermek nem vérszerinti szülőjétől végrendelet nélkül nem örökölhet, a gyermek a vérszerinti szülő halála esetén állami gondozásba vagy a gyermekhez jóval kevésbé közel álló rokonokhoz kerülhet. Ez a jogbizonytalanság azonos nemű párok ezreit tántorítja el a gyermekvállalástól. Egész társadalmunk, s nem csupán a tartós párkapcsolatban vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban gyermeket nevelő LMBT fiatalok érdeke, hogy a LMBT párok által közösen nevelt gyermekek védelméről gondoskodjunk, és krízishelyzet esetén ne szorítsuk ki e gyermekek életéből az őket gondozó, számukra az otthont jelentő személyeket.

Összegzésképp: az LMBT fiatalok egyenlő családalapítási lehetősége – ideértve a házasságot, az örökbefogadást és a mesterséges megtermékenyítést – tehát egyrészt a magyar fiatalok jelentős csoportjának igénye, másrészt a többségi társadalomban képviselt értékek (házasság, gyermek, család) erősödését, továbbélését segíti, harmadrészt pedig a saját gyermeket vállaló lesbikus párok esetében rövidtávon, más LMBT párok esetében középtávon a hazai demográfiai trend kedvezőbbre fordításához is hozzájárulna.

2.6. Állampolgári aktivitás

A vitairat szellemével összhangban hisszük, hogy a növekvő állampolgári aktivitás – így például értékeink, igényeink képviselete valamilyen nyilvánosság előtt, a társadalmi vitákban való részvétel, a közösségi fejlődésbe vetett hit és az előremozdításába fektetett energia – a magyar fiatalok elemi érdeke. Mindannyiunk növekvő állampolgári aktivitása nélkülözhetetlen egy új nemzedék boldogabb, sikeresebb társadalmához. Megjegyezzük azonban, hogy a kisebbségi fiatalok állampolgári aktivitásának elősegítése a többségi fiatalokhoz képest további társadalmi feltételeket kíván.

Az LMBT fiatalok mindennapos élménye, hogy igényeikre, sajátos élethelyzetükre a politikai közösség nem reagál. Márpedig a fiatalok kizárólag akkor motiválhatók nagyobb állampolgári aktivitásra, ha hozzájárulásuknak érzik a hatását. Egyrészt tehát az LMBT fiatalokat támogatni

kell a kormányzati, önkormányzati, iskolai stb. kommunikációban, hogy adjanak hangot véleményüknek, sajátos perspektívájukból járuljanak hozzá az ország jobbátételéhez. Ez azért is jár jelentős társadalmi előnnyel, mert – ahogy a vitairat is rámutat (96. oldal) – aki egy közösségi csoportban aktív állampolgár, az jó eséllyel más közösségeknek is aktív résztvevője lesz. Az LMBT fiatalok kirekesztése elleni nyílt állami fellépés, a diszkrimináció leküzdésében való aktív állami szerepvállalás a magyar fiatalok egy jelentős részét sokrétű társadalmi részvételre ösztönözné. Másrészt az efféle állami kezdeményezés és kommunikációja csak akkor lehet hiteles, ha az LMBT csoportok résztvevői valóban meghallgatásra találnak, vagyis az állami szervek egyértelmű jelét adják annak, hogy az LMBT fiatalok igényeit, nézőpontját képviselő állampolgári csoportosulások üzenetét szakpolitikai bemenetnek tekintik. Sajnálattal látjuk, hogy a vitairatot előkészítő szervek nem éltek ezzel a lehetőséggel sem a vitairat íróinak megválogatása során, sem pedig a vitairattal kapcsolatos kommunikáció, illetve a neki szánt honlap (www.ujnemzedek.hu) előkészítésében. A vitairathoz kapcsolódó kampány ugyanis nem tartalmaz semmilyen kisebbségi, hátrányos helyzetű csoportot megcélzó részvételi felhívást, figyelmen kívül hagyva, hogy a politikailag alulreprezentált, s ezáltal a közéleti vitákból sokszor reményvesztettség miatt kirekedt csoportok részvételének szükséges feltétele a csoportok explicit biztosítása véleményük meghallgatásáról. Így az *Új Nemzedék* kampány maga rossz példája annak a stratégiának, amelynek célja az aktív állampolgári szerepkör minél több fiatalra való kiterjesztése.

Az állampolgári aktivitás szempontjából az LMBT fiatalok kiemelt célcsoportként kezelése azért is indokolt, mert az LMBT fiatalok különösen „hálás közönséget” képeznek. Egyrészt a befogadó hozzáállást mind a kisközösségi, mind az összetársadalmi szinten aktív részvétellel és társadalmi hozzájárulással viszonyozzák. Másrészt az LMBT fiatalok sajátos élettapasztalata, hogy a többségi társadalom számára alapvetőnek tekintett értékekért – hosszútávú párkapcsolat, család, gyermekek – meg kellett, illetve meg kell küzdeniük. Tapasztalataikkal, megannyiszor a többségi társadalmi értékek iránti elkötelezettségükkel tehát példát tudnak mutatni, ösztönzést adni más fiataloknak, akik szintén aktívabban járulnának hozzá az új nemzedék közösen felépített társadalmához.

Hasonlóan a többségi fiatalokhoz, a magyar LMBT fiatalok állampolgári aktivitásra nevelésének első helyszíne az iskola. Épp ezért nélkülözhetetlen, hogy az LMBT fiatalok már a közoktatásban is ösztönzést és pozitív visszajelzést kapjanak igényeik, nézőpontjuk képviselőjére. Ennek egyik eszköze az LMBT nézőpont beemelése az erre különösen alkalmas iskolai – főként humán- – tantárgyak tantervébe, s ezáltal az LMBT fiatalok LMBT *állampolgárokként* való önbecsülésének fejlesztése. Így például az iskolában a magyar kultúra (történelem, sport, kultúra) egyes nagy alakjainak LMBT-identitását is ki kell emelni a közös történelmi-kulturális múlt és a sokszínűségben is közös jövő hangsúlyozása érdekében. Másfelől, állami megemlékezéseink során ösztönözni kell az iskolák számára a kisebbségek közös magyar történelemben kivett szerepének hangsúlyozását, ezzel erősítve a kisebbségi fiatalokban a magyar társadalom egészéhez való tartozás érzését is. A Holokauszt zsidó és roma áldozatai való iskolai megemlékezés mellett például ösztönözni kell az LMBT áldozatokról való megemlékezést is. Harmadrészt, a támogató iskolai légkör kialakítása, az LMBT (vagy annak vélt) fiatalokat érő iskolai zaklatás elleni fellépés, a támogató tanári hozzáállás szükséges feltétele annak, hogy az LMBT fiatalok életük meghatározó időszakában úgy érezzék, részei

lehetnek annak a közösségnek, amelyhez hozzá tudnak és akarnak járulni. Az ilyen élménytől megfosztott LMBT fiatalok nehezebben lesznek motiválhatók a közös társadalomépítésben való részvételre, s ezáltal az aktív állampolgárokra épülő társadalom többszörös haszontól esik el.

Összegzésképp: a fiatal magyar állampolgárok jelentős részét kitevő LMBT fiatalok csak akkor ösztönözhetőek aktívabb állampolgári szerepre, ha ehhez kiemelt támogatást kapnak hátrányuk leküzdésére egyrészt a közoktatásban, másrészt tágabban az állami kezdeményezésekben és kommunikációban – ezeket az erőfeszítéseket az LMBT fiatalok jellemzően későbbi életük során is fokozott állampolgári aktivitással és a közös jövőnk építésében való elkötelezett részvétellel hálálják meg.